

МІНІСТЕРСТВО ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ І ТОРГІВЛІ
УКРАЇНИ

ЗАГАЛЬНІ
ТЕНДЕНЦІЇ ТІНЬОВОЇ
ЕКОНОМІКИ В
УКРАЇНІ

I КВАРТАЛ 2018 РОКУ

ЗМІСТ

1.	ЗАГАЛЬНІ ТЕНДЕНЦІЇ ТІНЬОВОЇ ЕКОНОМІКИ В УКРАЇНІ у І КВАРТАЛІ 2018 РОКУ	3
2.	ПОЛІПШЕННЯ БІЗНЕС-КЛІМАТУ	15
3.	БОРОТЬБА З ТІНЬОВОЮ ЕКОНОМІЧНОЮ ДІЯЛЬНІСТЮ	19

У I кварталі
2018 року рівень
тіньової економіки
склав 33% від обсягу
офіційного ВВП

ЗАГАЛЬНІ ТЕНДЕНЦІЇ ТІНЬОВОЇ ЕКОНОМІКИ В УКРАЇНІ У I КВАРТАЛІ 2018 РОКУ

За попередніми розрахунками Мінекономрозвитку **рівень тіньової економіки у I кварталі 2018 року склав 33% від офіційного ВВП, що на 4 в.п.¹ менше за показник I кварталу 2017 року.**

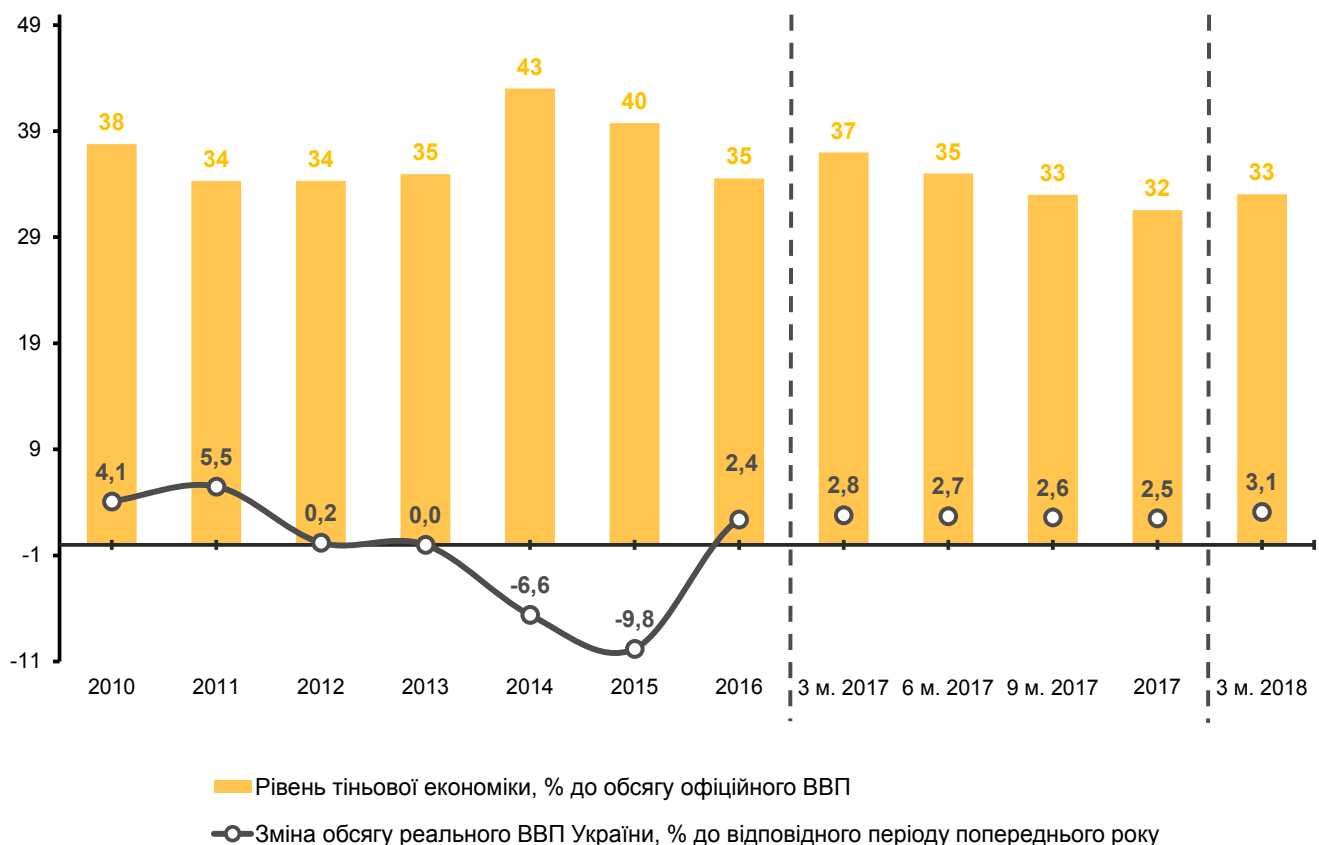

Рис. 1. Інтегральний показник рівня тіньової економіки в Україні (у % від обсягу офіційного ВВП) і темпи приросту/зниження рівня реального ВВП (у % до відповідного періоду попереднього року)

Джерело: Держстат, розрахунки Мінекономрозвитку

Довідково: розрахунок рівня тіньової економіки здійснюється відповідно до Методичних рекомендацій розрахунку рівня тіньової економіки, затверджених наказом Мінекономіки від 18.02.2009 № 123.

¹ Оцінку інтегрального рівня тіньової економіки в Україні у 2017 році уточнено: оцінку рівня тіньової економіки за методом збитковості підприємств перераховано на базі оприлюднених статистичних даних про фінансові результати діяльності до оподаткування великих, середніх, малих підприємств, мікропідприємств (без банків) без урахування тимчасово окупованої території АР Крим і м. Севастополя, а також частини тимчасово окупованих територій у Донецькій та Луганській областях.

Отримання у I кварталі року більш високого рівня тіньової економіки порівняно з її рівнем у решті звітних періодів протягом року обумовлюється впливом сезонного чинника.

Детінізація економіки є наслідком:

- збереження головних ознак макроекономічної стабільності і позитивних економічних тенденцій в умовах реалізації політики, спрямованої на розширення внутрішнього попиту, чому сприяло, у тому числі, підвищення доходів населення, та сприятливих зовнішніх умов;

Довідково: за попередніми даними Держстату реальне зростання ВВП за підсумком I кварталу 2018 року склало 3,1% (у розрахунку до I кварталу 2017 року).

Споживча інфляція упродовж I кварталу 2018 року у розрахунку плинного року (березень до березня попереднього року) уповільнилася до 13,2% з 15,1% упродовж I кварталу 2017 року, у середньорічному розрахунку у I кварталі темпи зростання цін (зміна цін до відповідного періоду попереднього року) становили 13,8%. Така динаміка є результатом поступового зниження впливу немонетарної складової інфляції (інфляції витрат та прояву шоку пропозиції попереднього періоду), що поєдналося зі стабілізацією гривні по відношенню до іноземних валют (упродовж I кварталу цього року середньомісячний офіційний курс гривні до долара США укріпився на 4,3%) та достатністю пропозиції окремих продовольчих товарів.

Водночас інфляційними чинниками були: збільшення собівартості сільгоспвиробництва; підвищення тарифів на окремі комунальні послуги; збереження тенденції щодо перевищення обсягів продажу іноземної валюти населенням над її купівлею (нетто-продаж іноземної валюти населенням у I кварталі 2018 року становив 380,8 млн дол. США в еквіваленті), що додатково збільшувало пропозицію гривні на споживчому ринку з урахуванням тенденції зростання обсягів приватних грошових переказів із-за кордону.

За даними НБУ щодо середньомісячного офіційного курсу гривні до долара США упродовж лютого-березня 2018 року гривня ревальвувала на 7,4% та знаходилася на рівні 25,9-27,89 грн./дол. США; у січні 2018 року гривня, навпаки, девальвувала на 3,3%. У цілому протягом I кварталу гривня ревальвувала на 4,3%. Отже, на початку 2018 року відбулася не лише стабілізація обмінного курсу гривні, а й зміна курсових коливань у бік ревальвації після сформованого тренду уповільнення девальвації, що спостерігалася впродовж останніх років двох років, особливо у 2017 році.

- зміцнення інвестиційної складової економічного зростання в умовах продовження процесів реформування економіки, збереження високого рівня ділової активності бізнесу та покращення очікувань;

Довідково: у I кварталі 2018 року зростання освоєних капітальних інвестицій становило 37,4% порівняно з I кварталом 2017 року. Позитивна динаміка капітальних інвестицій формувалася під впливом покращення фінансового результату діяльності підприємств, збільшення державної інвестиційної підтримки, сприятливого інвестиційного клімату.

У I кварталі 2018 року обсяг капітальних видатків зведеного бюджету збільшився на 36,1%.

За даними НБУ у I кварталі 2018 року індекс ділових очікувань на наступні 12 місяців склав 120,6% (у IV кварталі 2017 року – 115,2%), що є найвищим значенням, починаючи з II кварталу 2011 року. Високі темпи зростання економічної активності підприємств сформувалися в умовах поліпшення фінансово-економічного стану підприємств та збільшення інвестиційних видатків на виконання будівельних робіт.

Свідченням результативності реформ з дерегуляції економіки стало покращення позиції України на 4 позиції (до 76 місця серед 190 країн) у рейтингу “Doing Business 2018” порівняно з результатом у попередньому рейтингу.

Водночас динаміка детінізації стримується нерозв'язаними проблемами, які негативно позначаються на розвитку економіки країни в цілому. Це, зокрема:

- збереження значних викликів стабільності фінансової системи країни;

Довідково: за інформацією НБУ протягом I кварталу 2018 року в Україні діяло 82 платоспроможні банки. За інформацією Фонду гарантування вкладів фізичних осіб станом на 07.04.2018 тимчасову адміністрацію введено у 2 банках (КБ “Фінансова ініціатива”, Банк “Юнісон”), в стадії ліквідації знаходилось 92 банки.

Значним залишився рівень перерозподілу ВВП через зведений бюджет України (за підсумком I кварталу 2018 року рівень перерозподілу ВВП через зведений бюджет становив 35,5%; за підсумком I кварталу 2017 року – 37,3%).

Чималим також був обсяг державного та гарантованого державного боргу (станом на 31.03.2018 він становив 66,4% від ВВП, станом на 31.03.2017 – 77,5% від ВВП).

Суттєво збільшився обсяг дефіциту державного бюджету (3,0% від ВВП станом на 01.04.2018; 1,7% від ВВП станом на 01.04.2017).

- наявність непідконтрольних владі територій, утворених у ході військової агресії на території країни.

Отже, процес детінізації економіки набуде належної інтенсивності лише у разі створення державою стабільних сприятливих умов для нарощення суб'єктами господарювання економічної активності в легальній економіці завдяки поліпшенню інвестиційного та підприємницького клімату в країні.

Усі методи, з використанням яких здійснюється оцінка рівня тіньової економіки, показали зменшення рівня порівняно з I кварталом 2017 року. Зокрема:

- метод “витрати населення – роздрібний товарооборот” зафіксував зменшення рівня тіньової економіки на 5 в.п. (до 48% від обсягу офіційного ВВП);
- за методом збитковості підприємств рівень тіньової економіки зменшився на 4 в.п. (до 24% від обсягу офіційного ВВП)¹;
- електричний метод показав зменшення рівня тіньової економіки на 2 в.п. (до 29% від обсягу офіційного ВВП);
- за монетарним методом рівень тіньової економіки зменшився на 1 в.п. (до 25% від обсягу офіційного ВВП).

Довідково: кожен метод розрахунку рівня тіньової економіки охоплює певну сферу національної економіки (з відповідно різною часткою в ній нелегального сектору). Тому лише інтегральний показник рівня тіньової економіки є комплексним індикатором, що повною мірою характеризує таке явище, як тіньова економіка.

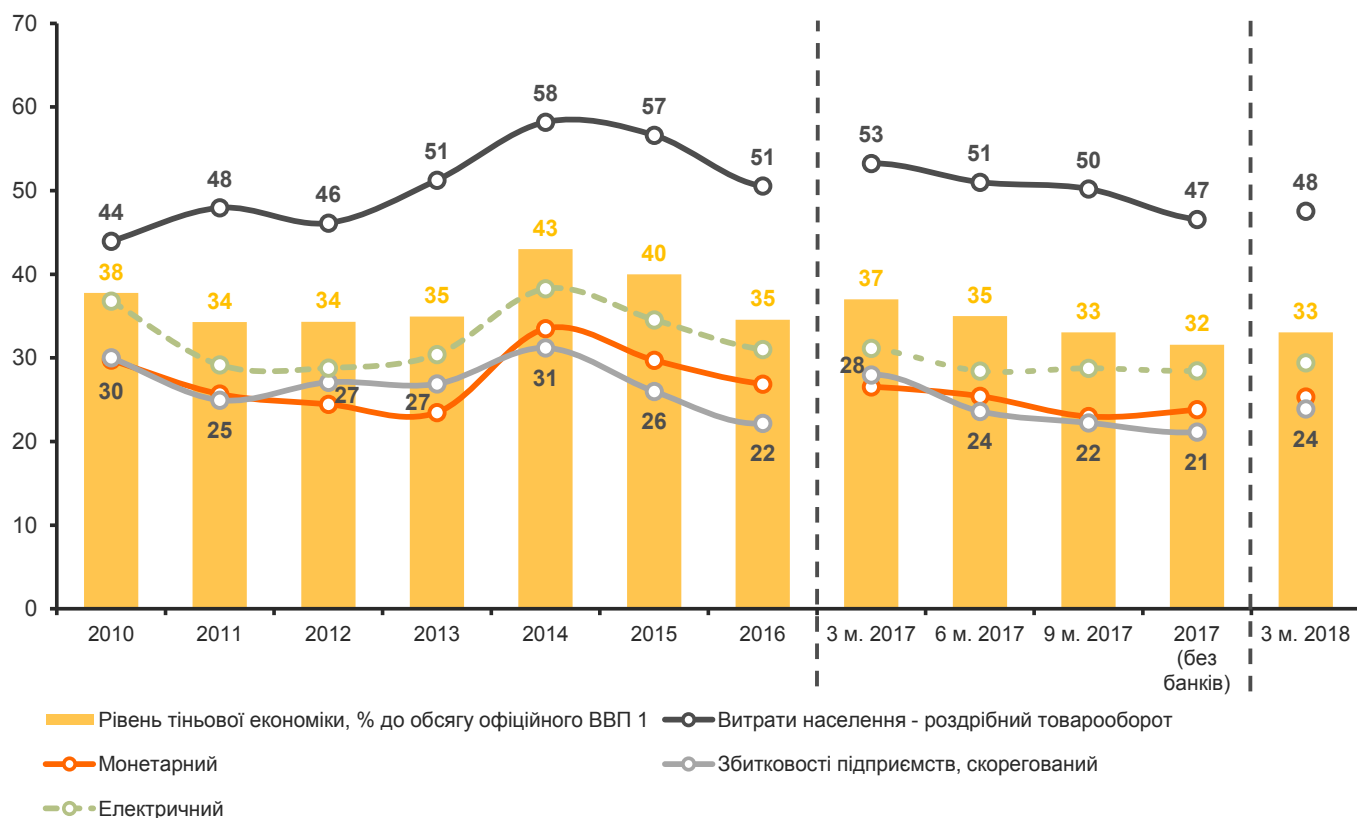

Рис. 2. Динаміка рівня тіньової економіки за окремими методами, % від обсягу офіційного ВВП¹

Джерело: розрахунки Мінекономрозвитку

Метод
збитковості
підприємств

Рівень тіньової економіки, розрахований за методом збитковості підприємств, у I кварталі 2018 року склав 24% від обсягу офіційного ВВП

Показник рівня тіньової економіки, розрахований за **методом збитковості підприємств**, за підсумком I кварталу 2018 року склав **24%** від обсягу офіційного ВВП, що на 4 в.п. менше, ніж у I кварталі 2017 року.

Довідково: відповідно до методології розрахунку за методом збитковості підприємств тенденція до збільшення рівня тіньової економіки формується в умовах збільшення обсягу збитків або зменшення обсягу прибутків суб'єктів господарювання.

Динаміка рівня тіньової економіки за цим методом сформувалась в умовах дії у I кварталі 2018 році таких чинників:

✓ стимулюючих:

- сприятливої зовнішньої кон'юнктури для товарів вітчизняного експорту;

Довідково: обсяг експорту товарів упродовж I кварталу 2018 року збільшився на 8,7% порівняно з відповідним періодом 2017 року (36,2% за підсумком I кварталу 2017 року порівняно з відповідним періодом 2016 року). Найбільше в номінальному вимірі за I квартал 2018 року зросли обсяги експорту до країн ЄС (на 862 млн дол. США або 26,9%); частка країн ЄС збільшилася до 38,9% (у I кварталі 2017 року – 33,4 %).

- відновлення ревальваційних тенденцій на валютному ринку на тлі сприятливих зовнішніх умов, що стимулювало інвестиційну діяльність суб'єктів господарювання.

Довідково: сприятливі умови функціонування суб'єктів господарювання позначилися на збільшенні пропозиції іноземної валюти: чисте сальдо операцій з купівлі-продажу НБУ іноземної валюти було додатним – 757 млн дол. США за I квартал 2018 року).

✓дестимулюючих:

- транспортних обмежень щодо переміщення вантажів, низької пропускної спроможності транспортної інфраструктури Укрзалізниці, що зумовило погіршення результатів від виробничої та фінансової діяльності підприємств ВЕД “Транспорт, складське господарство, поштова та кур'єрська діяльність”.

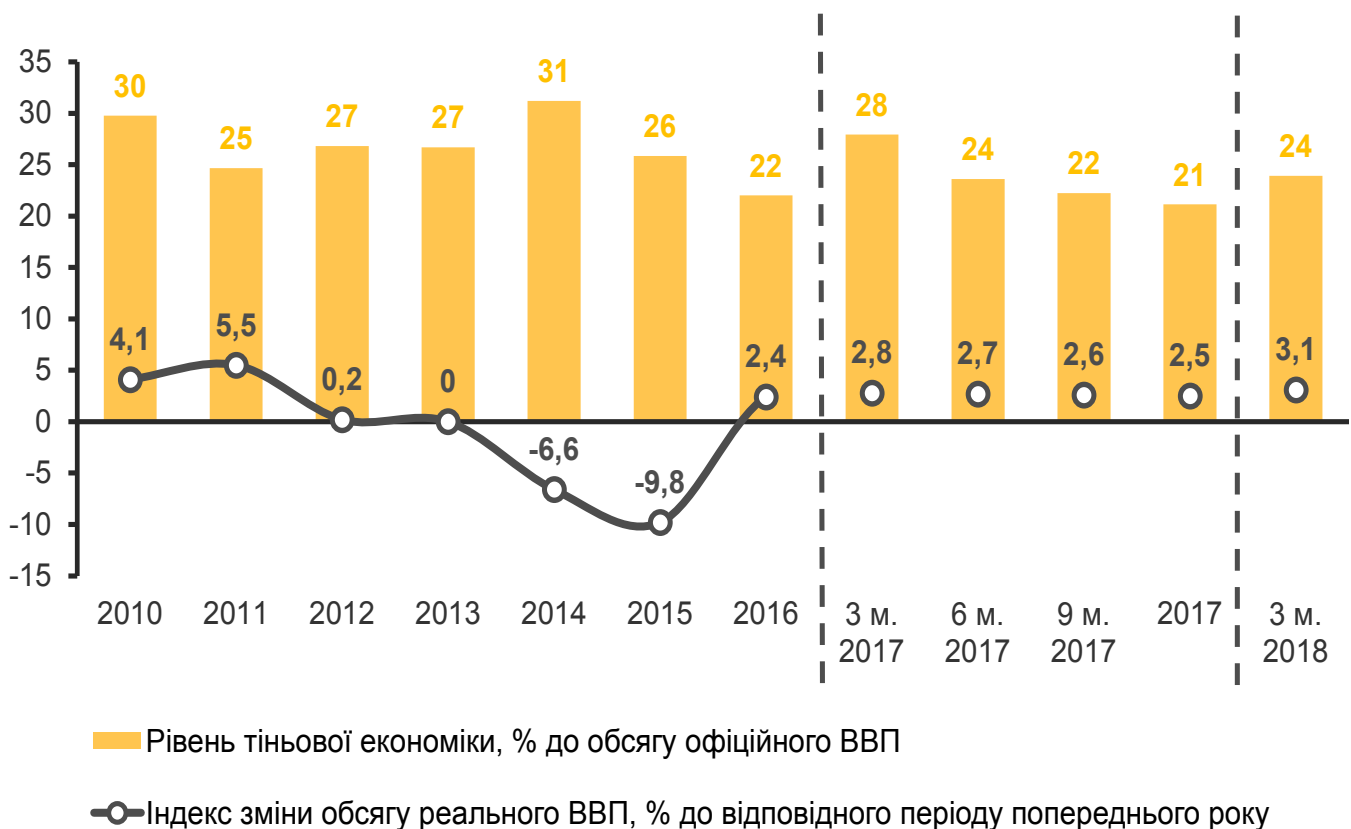

Рис. 3. Динаміка рівня тіньової економіки за методом збитковості підприємств, у % до обсягу офіційного ВВП¹

Джерело: Держстат, розрахунки Мінекономрозвитку

Динаміка рівня тіньової економіки в розрізі видів економічної діяльності у 2017 році була різноспрямованою.

Тенденція до **зменшення рівня тіньового сегменту** за підсумком I кварталу 2018 року збереглася у більшості основних агрегованих ВЕД – у переробній промисловості (на 9 в.п. порівняно з I кварталом 2017 року), у добувній промисловості та у ВЕД “Операції з нерухомим майном” (на 7 в.п. у кожному з ВЕД), в оптовій та роздрібній торгівлі (на 5 в.п.), у будівництві (на 3 в.п.), у ВЕД “Сільське, лісове та рибне господарство” (на 1 в.п. відповідно).

У решти основних агрегованих ВЕД за підсумком I кварталу 2018 року спостерігалось збільшення рівня тіньової економіки:

у ВЕД “Транспорт, складське господарство, поштова та кур’єрська діяльність” – на 4 в.п.;

у ВЕД “Фінансова та страхова діяльність” – на 5 відсоткових пунктів.

Порядок розміщення ВЕД за величиною частки тіньового сегменту порівняно з I кварталом 2017 року суттєвих змін не зазнав. При цьому перелік найбільш тінізованих ВЕД очолив ВЕД “Фінансова та страхова діяльність” (54% від обсягу ВДВ у ВЕД).

Традиційно низьким (із зменшенням на 1 в.п.) рівень тіньової економіки залишився у **ВЕД “Сільське, лісове та рибне господарство”** – 9% від обсягу ВДВ у зазначеному ВЕД.

Довідково: при оцінці рівня тіньової економіки внаслідок відсутності відповідної статистичної інформації не враховуються обсяги товарообмінних операцій, застосування яких є характерним для сільського господарства. Однак, саме цим операціям властива схильність до ухилення від оподаткування, що, у свою чергу, є джерелом виникнення такого явища, як “тіньова економіка”.

Лідерами у детінізації відносин серед ВЕД за підсумком I кварталу 2018 року стали переробна та добувна промисловості, а також ВЕД “Операції з нерухомим майном”.

Зменшення рівня тіньової економіки у переробній промисловості за підсумком I кварталу 2018 року склало 9 в. п. (до 29% від обсягу ВДВ у ВЕД), що обумовлено збільшенням обсягу прибутків підприємств галузі порівняно з I кварталом 2017 року у 2,1 разів (до 46,8 млрд. грн. у I кварталі 2018 року) при скороченні обсягу отриманих збитків у 1,5 разів (до 13,3 млрд. грн. відповідно).

Довідково: за даними Держстату у I кварталі 2018 року тенденція до скорочення збитків підприємств збереглася у більшості основних видів переробної промисловості (за виключенням виробництва коксу та продуктів нафтоперероблення; постачання електроенергії, газу, пари та кондиційованого повітря). У результаті позитивний сальдований фінансовий результат діяльності підприємств переробної промисловості за підсумком I кварталу 2018 року склав 33,5 млрд. грн. проти 1,8 млрд. грн. у I кварталі 2017 року.

Рівень тіньової економіки у видах економічної діяльності за методом збитковості підприємств

Найбільший позитивний фінансовий результат отримано підприємствами галузей:

виробництво хімічних речовин і хімічної продукції – у розмірі 7,0 млрд. грн. (0,5 млрд. грн. у I кварталі 2017 року);

машинобудування – у розмірі 6,3 млрд. грн. (2,7 млрд. грн.);

виробництво харчових продуктів, напоїв і тютюнових виробів – у розмірі 5,9 млрд. грн. (2,7 млрд. грн. відповідно).

машинобудування – у розмірі 2,7 млрд. грн. (“-” 4,1 млрд. грн. відповідно).

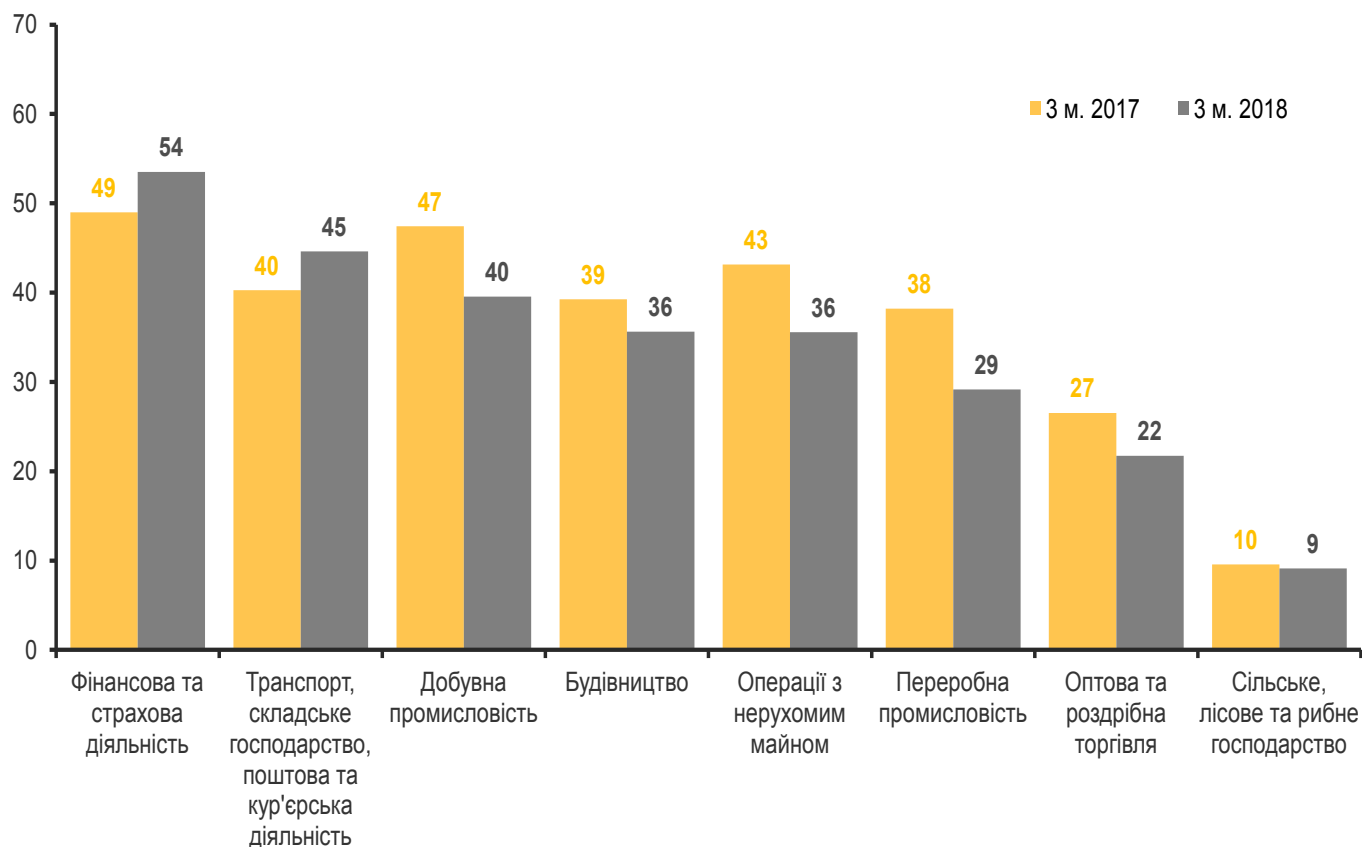

Рис. 4. Рівень тіньової економіки за видами економічної діяльності, % від офіційного обсягу ВДВ відповідного ВЕД

Джерело: розрахунки Мінекономрозвитку

Рівень тіньової економіки у **добувній промисловості зменшився** порівняно з I кварталом 2017 року **на 7 в.п.** (до 40% від обсягу ВДВ у ВЕД), що відбулося в умовах суттєвого скорочення обсягу збитків, отриманих підприємствами ВЕД (у 3,9 разів до 2,1 млрд. грн. за підсумком січня-березня 2018 року).

Довідково: за підсумком 3 місяців 2018 року збільшення промислового виробництва у добувній промисловості становило 2,3% (“-” 6,6% у січні-березні 2017 року) і було сформовано, насамперед, завдяки зростанню у звітному періоді добування металевих руд (на 4,6% порівняно з відповідним періодом 2017 року після більш ніж 1,5-річного падіння). Доволі складною залишається ситуація у добуванні вугілля (скорочення на 2,4%, що переважно є наслідком “блокади” Донбасу). Водночас за підсумком березня 2018 року вперше з липня 2017 року у добуванні вугілля відбулося зростання (на 15,3% порівняно з січнем-березнем 2017 року).

Зменшення рівня тіньової економіки у ВЕД **“Операції з нерухомим майном”** порівняно з I кварталом 2017 року склало **7 в.п.** (до 36% від ВДВ у ВЕД), що обумовлено, насамперед, збільшенням обсягу отриманих підприємствами ВЕД прибутків у 3,1 разів (до 7,4 млрд. грн. за підсумком I кварталу 2018 року) при скороченні обсягу отриманих збитків у 3,8 разів (до 0,4 млрд. грн. відповідно). Зменшилась також частка збиткових підприємств (на 12,0 в.п.) до 34,9% до загальної кількості підприємств у I кварталі 2018 року.

Рівень тіньової економіки у видах економічної діяльності за методом збитковості підприємств

Як зазначалося вище, перелік найбільш тінізованих ВЕД очолив **ВЕД “Фінансова та страхова діяльність”** (54% від обсягу ВДВ у ВЕД). **Збільшення** рівня тіньової економіки у ВЕД за підсумком I кварталу 2018 року **склало 5 в.п.** і було обумовлено суттєвим збільшенням обсягу збитків, отриманих підприємствами зазначеного ВЕД за звітний період (на 24,2% порівняно з обсягом відповідного періоду 2017 року до 7,5 млрд. грн.) при скороченні обсягу прибутків у 2,5 разів (до 14,6 млрд. грн. у I кварталі 2018 року).

Довідково: при цьому за підсумком січня-березня 2018 року банківська система (без урахування результатів діяльності НБУ) отримала 8,8 млрд. грн. чистого прибутку, що відбулося завдяки покращенню фінансового стану позичальників та завершенню реструктуризації низки проблемних кредитів.

Збільшення рівня тіньової економіки **на 5 в.п.** (до 45% від обсягу ВДВ у ВЕД) за підсумком I кварталу 2018 року спостерігалось у ВЕД **“Транспорт, складське господарство, поштова та кур’єрська діяльність”**, що стало наслідком погіршення фінансових результатів діяльності підприємств ВЕД: в умовах транспортних обмежень щодо переміщення вантажів через лінію зіткнення у межах Донецької та Луганської областей (“транспортної блокади”) обсяг отриманих підприємствами ВЕД збитків збільшився у 2,1 разів (до 9,1 млрд. грн.) порівняно обсягом у I кварталі 2017 року.

Метод
“витрати
населення –
роздрібний
товарооборот”

Рівень тіньової економіки за методом “витрати населення – роздрібний товарооборот” у I кварталі 2018 року склав 48%

Традиційно високий рівень тіньової економіки зафіксував метод **“витрати населення – роздрібний товарооборот” – 48%** від обсягу офіційного ВВП. Водночас порівняно з показником I кварталу 2017 року він зменшився на 5 в.п., що зумовлено зростанням обсягу продажу населенню споживчих товарів у легальному секторі більшими темпами (на 23,2% порівняно з обсягом I кварталу 2017 року), ніж обсягу скорегованих грошових витрат населення на придбання споживчих товарів (“+” 18,6% відповідно).

Рівень тіньової економіки за методом “витрати населення – роздрібний товарооборот”

Тенденція до зменшення рівня тіньової економіки за цим методом сформувалась у 2017 році і продовжилась у I кварталі 2018 року в умовах збереження динаміки підвищення рівня реальної заробітної плати в економіці (до 3723 грн. з 01.01.2018) та запровадження з 01.10.2017 змін у сфері пенсійного забезпечення (перерахунок раніше призначених пенсій, застосування нового механізму індексації пенсій шляхом їх підвищення відповідно до законодавства).

В умовах стриманої цінової динаміки дія цих стимулюючих чинників живила зростаючий споживчий попит населення, при задоволенні якого перевага надавалась переважно суб'єктам господарювання роздрібною торгівлі у легальному сегменті.

Довідково: зростання реальної (з урахуванням інфляції) заробітної плати за підсумком I кварталу 2018 року склало 10,7% до відповідного періоду 2017 року.

У березні 2018 року (р/р) відбулось збільшення номінальної середньомісячної заробітної плати на 24,1% (до 8382 грн.), що вище рівня мінімальної заробітної плати (3723 грн.) у 2,3 разів, та реальної – на 9,5% відповідно.

За даними Пенсійного фонду України станом на 01.04.2018 середній розмір пенсійної виплати становив 2517,82 грн. (1832,45 грн. станом на 01.04.2017).

Удосконалений Мінекономрозвитку метод **“витрати населення – роздрібний товарооборот і послуги”** також зафіксував зменшення рівня тіньової економіки відносно показника I кварталу 2017 року на 3 в.п. (до 57% від обсягу офіційного ВВП), що засвідчує закріплення стимулюючого впливу зростаючої купівельної спроможності домогосподарств на модель споживчої поведінки населення на ринку товарів і послуг у наступному році.

Рис. 5. Рівень тіньової економіки за чинною та удосконаленою редакцією методу “витрати населення – роздрібний товарооборот”, % від обсягу офіційного ВВП

Джерело: розрахунки Мінекономрозвитку

Довідково:

метод “витрати населення – роздрібний товарооборот” удосконалено шляхом:

дооцінки обсягів “тіньових” комерційних послуг, що надаються населенню суб'єктами господарювання;

включення у розрахунок обсягу продажу домогосподарствами сільськогосподарської продукції на неформальних ринках.

Електричний
метод

Рівень тіньової
економіки за
електричним методом
у I кварталі 2018 року
склав 29%

Рівень тіньової економіки, розрахований з використанням **електричного методу**, **зменшився** порівняно з I кварталом 2017 року **на 2 в.п.** і **склав 29%** від обсягу офіційного ВВП. Відповідно до методології розрахунку зменшення рівня “тіні” за цим методом отримане в результаті збільшення обсягу реального ВВП у I кварталі 2018 року (на 3,1% відносно показника у відповідному періоді 2017 року) більшими темпами, ніж обсягу внутрішнього споживання електроенергії, за вирахуванням споживання на комунально-побутові потреби (на 2,1% відповідно).

Рис. 6. Рівень тіньової економіки за електричним методом, у % до офіційного ВВП

Джерело: Держстат, розрахунки Мінекономрозвитку

Довідково: методологія розрахунку рівня тіньової економіки за електричним методом полягає в порівнянні приросту внутрішнього споживання електроенергії (за вирахуванням споживання на комунально-побутові потреби), скоригованого на коефіцієнт рівня НТП, досягнутого у реальному секторі економіки при споживанні всіх видів ПЕР, з приростом ВВП: якщо має місце перевищення приросту (менше падіння) внутрішнього споживання електроенергії над приростом (падінням) ВВП – вважається, що електроенергія спрямовується на виробництво у тіньовому секторі.

Рівень тіньової економіки, розрахований за монетарним методом, у I кварталі 2018 року склав 25%

Рівень тіньової економіки, розрахований з використанням **монетарного методу, скоротився** порівняно з показником I кварталу 2017 року **на 1 в.п. до 25%** від обсягу офіційного ВВП.

Водночас **удосконалений** Мінекономрозвитку **монетарний метод зафіксував збільшення** рівня тіньової економіки на 1 в.п. (до 38% від обсягу офіційного ВВП), що в умовах збільшення обсягу залишків готівкових коштів поза депозитними корпораціями (на 11,2% в річному обчисленні станом на 31.03.2018; 7,8% станом на 31.03.2017), на наш погляд, є більш адекватною оцінкою процесів детінізації за цим методом.

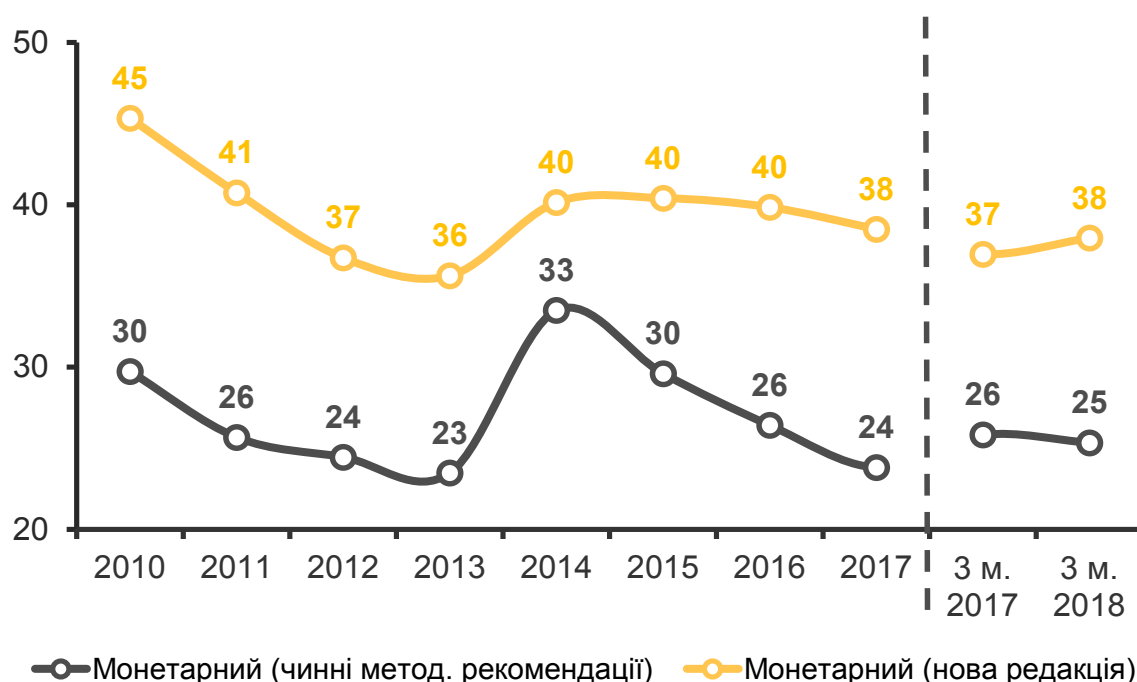

Рис. 7. Рівень тіньової економіки за чинною та удосконаленою редакцією монетарного методу, % від обсягу офіційного ВВП

Джерело: розрахунки Мінекономрозвитку

Довідково:

монетарний метод удосконалено шляхом внесення таких змін:

за базовий рік прийнято умовний рік, в якому всі операції здійснюються на безготівковій основі. Як наслідок, обсяг готівкових коштів дорівнює “нулю” ($M0b = 0$), й, відповідно, рівень тіньової економіки також є нульовим. За таких умов будь-яке збільшення обсягу готівки створює потенційні можливості для розвитку тіньової економіки.

з методичних положень розрахунку рівня тіньової економіки за монетарним методом виключено модифікований метод (який згідно з чинною редакцією Методичних рекомендацій розрахунку рівня тіньової економіки є складовою частиною монетарного методу).

Однією з основних загроз, яку представляє тіньова економіка для економічної системи, є спотворення механізмів дії законів та інструментів ринку, що призводить до неефективності механізмів стимулювання економіки, стримуючи економічний розвиток країни. Тому зусилля Уряду країни мають, у першу чергу, концентруватися на запровадженні заходів, спрямованих на мінімізацію впливу системних чинників тінізації економіки, які залишаються актуальними, а саме:

**Системні фактори
тінізації національної
економіки**

- **високий рівень корупції;**

Довідково: за даними рейтингу “Індекс сприйняття корупції 2017” за рівнем корупції Україна посідає 130 місце із 180 країн.

- **низька ефективність функціонування органів судової системи;**

Довідково: рівень незалежності судової влади та рівень ефективності правової системи в арбітражному врегулюванні оцінюються міжнародними експертами надзвичайно низько (відповідно на 129 і 116 місцях у рейтингу ГІК 2017/2018).

- **недостатній захист прав на рухому та нерухому власність, включаючи права на фінансові активи;**

Довідково: за даними рейтингу ГІК 2017/2018 Україна знаходиться на 128 місці за рівнем захисту прав власності та на 119 місці за рівнем захисту прав інтелектуальної власності.

- **непередбачуваність змін у податковому законодавстві,** що спричиняє збільшення кількості помилок економічних суб'єктів при нарахуванні та сплаті податків і зборів.

ПОЛІПШЕННЯ БІЗНЕС-КЛІМАТУ

ПОЛІПШЕННЯ БІЗНЕС-КЛІМАТУ

З метою усунення адміністративно-регуляторних бар'єрів, які стримують діяльність суб'єктів господарювання, упродовж січня-березня 2018 року органами державної влади вживалися заходи за такими напрямками:

- **СПРОЩЕННЯ ДІЯЛЬНОСТІ СУБ'ЄКТІВ ГОСПОДАРЮВАННЯ, ДЕРЕГУЛЯЦІЯ ПІДПРИЄМНИЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ:**

скасовано вимоги щодо присвоєння і застосування необов'язкового (добровільного) екологічного маркування в Україні, що суперечило принципам технічного регулювання (*постанова Кабінету Міністрів України від 11.01.2018 №3 “Про внесення змін та визнання такими, що втратили чинність, деяких постанов Кабінету Міністрів України”*);

вдосконалено механізм взаємодії органів доходів і зборів та державних органів, уповноважених на здійснення державних видів контролю при митному оформленні товарів за принципом “єдиного вікна” (*постанова Кабінету Міністрів України від 31.01.2018 №44 “Про внесення змін до постанов Кабінету Міністрів України від 5 жовтня 2011 р. № 1031 і від 25 травня 2016 р. № 364”*);

удосконалено порядок видачі дозволів на виконання робіт підвищеної небезпеки та на експлуатацію (застосування) машин, механізмів, устаткування підвищеної небезпеки, що сприятиме: оптимізації дозвільних процедур; скороченню переліку машин, механізмів, устаткування підвищеної небезпеки, експлуатація (застосування) яких вимагає наявності дозволів; спрощенню надання адміністративних послуг в електронній формі, розширенню переліку видів робіт підвищеної небезпеки, які можуть виконуватись за декларативним принципом, і поліпшенню умов ведення бізнесу шляхом усунення зайвих обмежень у провадженні господарської діяльності (*постанова Кабінету Міністрів України від 07.02.2018 №48 “Про внесення змін до постанов Кабінету Міністрів України від 25 серпня 2010 р. № 725 і від 26 жовтня 2011 р. № 1107”*);

забезпечено можливість українських підприємств при імпорті обладнання для власного виробництва на території України розстрочити сплату податку на додану вартість на термін до 2 років без нарахування процентів, пені та штрафів, зокрема, встановлено Порядок надання такого розстрочення (*постанова Кабінету Міністрів України від 07.02.2018 №85 “Про затвердження Порядку надання розстрочення сплати податку на додану вартість та застосування забезпечення виконання зобов'язань під час ввезення на митну територію України обладнання для власного виробництва на території України”*);

встановлено порядок організаційних дій з проведення загальнонаціональної (всеукраїнської) нормативної грошової оцінки земель сільськогосподарського призначення одночасно на території всієї країни, що забезпечить оновлення показників нормативної грошової оцінки земель сільськогосподарського призначення відповідно до Методики нормативної грошової оцінки земель сільськогосподарського призначення, а також дозволить органам місцевого самоврядування отримати актуальну базу для визначення розміру плати за землю та скоротити час на підготовку до продажу на земельних торгах праворенди земельних ділянок (*постанова Кабінету Міністрів України від 07.02.2018 №105 “Про проведення загальнонаціональної (всеукраїнської) нормативної грошової оцінки земель сільськогосподарського призначення та внесення змін до деяких постанов Кабінету Міністрів України”*);

впроваджено перехід від обов’язкового до добровільного використання печаток у взаємовідносинах суб’єктів господарювання з Держекспортконтролем, іншими державними органами з питань експортного контролю (*постанова Кабінету Міністрів України від 21.02.2018 №99 “Про внесення змін до деяких постанов Кабінету Міністрів України з питань державного експортного контролю”*);

внесено зміни до переліку підстав, за наявності яких може проводитись огляд (переогляд) товарів, транспортних засобів комерційного призначення митними органами України, з метою недопущення прийняття посадовими особами митниць рішень щодо проведення оглядів (переоглядів) товарів і транспортних засобів комерційного призначення за недостатньо обґрунтованими зверненнями правоохоронних органів (*постанова Кабінету Міністрів України від 21.02.2018 №109 “Про внесення змін до постанови Кабінету Міністрів України від 23 травня 2012 р. № 467”*);

запущено механізм функціонування системи зупинення реєстрації податкових накладних/розрахунків коригування в Єдиному реєстрі податкових накладних; запроваджено публічний реєстр податкових накладних, реєстрація яких зупинена; урегульовано питання реєстрації податкових накладних, реєстрацію яких зупинено до 01.12.2017 та до яких платниками податків не подано пояснень (*постанови Кабінету Міністрів України від 21.02.2018 №117 “Про затвердження порядку зупинення реєстрації податкової накладної/розрахунку коригування в Єдиному реєстрі податкових накладних” та №204 “Про внесення змін до Порядку ведення Єдиного реєстру податкових накладних”*);

прийнято нову редакцію Технічного регламенту безпечності іграшок, розробленого з урахуванням Директиви 2009/48/ЄС Європейського Парламенту та Ради від 18.06.2009 про безпеку іграшок (до якої, починаючи з 2012 року, внесено низку змін), що дозволить згодом укласти між Україною та ЄС Угоду АСАА, що дозволить забезпечити вільний доступ іграшок на ринки сторін на основі взаємного визнання результатів оцінки відповідності (*постанова Кабінету Міністрів України від 28.02.2018 №151 “Про затвердження Технічного регламенту безпечності іграшок”*);

унормовано перелік платних послуг, які можуть надаватися архівними установами, що утримуються за рахунок бюджетних коштів, з метою сприяння отриманню фізичними та юридичними особами якісних архівних послуг на платній основі (*постанова Кабінету Міністрів України від 14.03.2018 №175 “Про внесення змін до постанови Кабінету Міністрів України від 7 травня 1998 р. № 639”*);

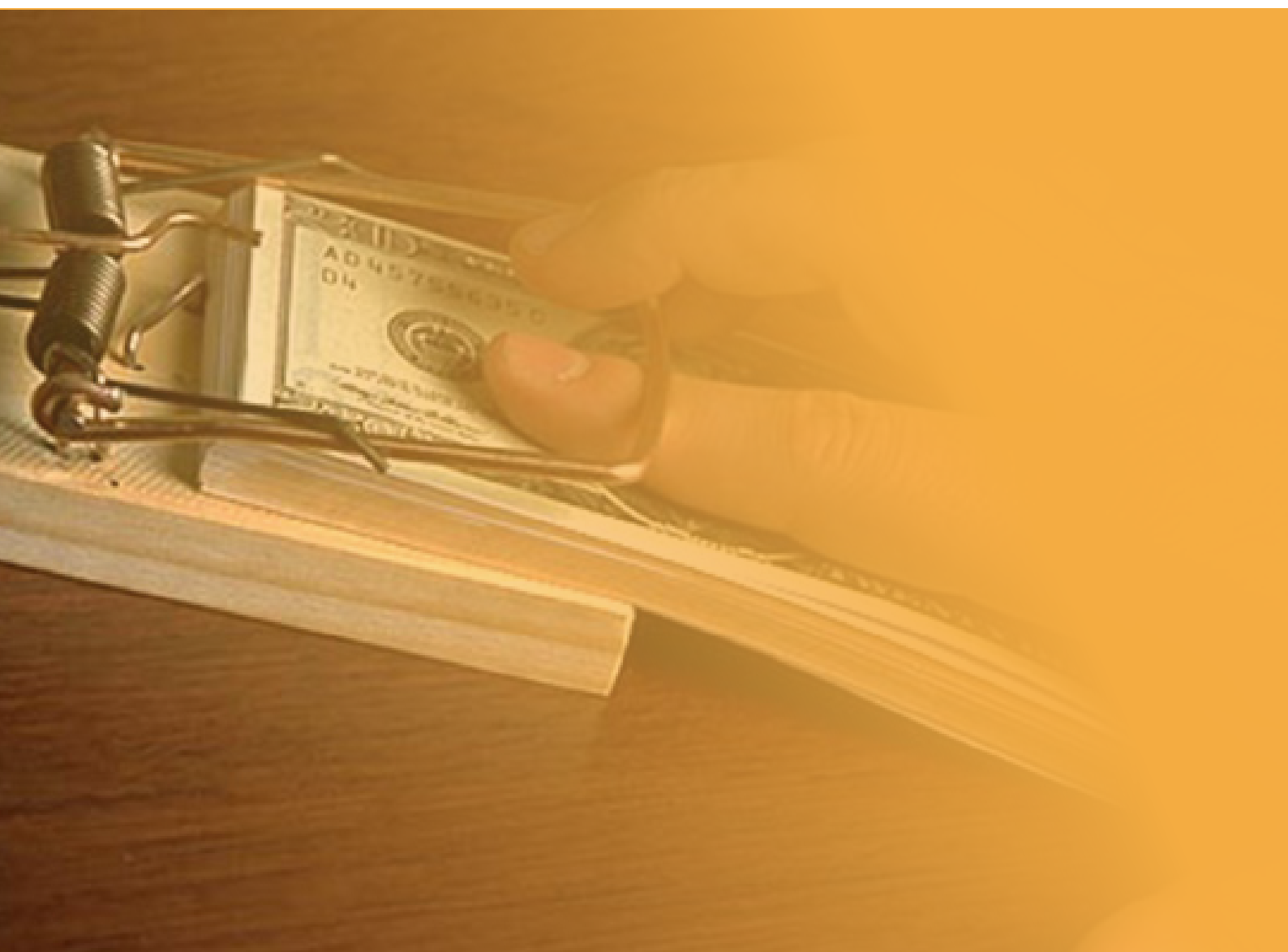
знято обмеження щодо проектування за будівельними нормами, гармонізованими з нормативними документами ЄС, для конструкцій будівель і споруд будівництва (нового будівництва та реконструкції), які за класом наслідків (відповідальності) належать до об'єктів із значними наслідками (ССЗ). Це дозволить поширити одночасну дію будівельних норм, розроблених на основі національних технологічних традицій, та будівельних норм, гармонізованих з нормативними документами ЄС, на всі об'єкти будівництва, незалежно від класу наслідків (*постанова Кабінету Міністрів України від 28.03.2018 №229 “Про внесення зміни до пункту 3 Порядку застосування будівельних норм, розроблених на основі національних технологічних традицій, та будівельних норм, гармонізованих з нормативними документами Європейського Союзу”*);

- **ПРОСУВАННЯ ЕКСПОРТУ ТА ЗАЛУЧЕННЯ ІНОЗЕМНИХ ІНВЕСТИЦІЙ:**

започатковано створення в Україні Центру підтримки технологій та інновацій (за підтримки Всесвітньої організації інтелектуальної власності), робота якого сприятиме спрощенню доступу до спеціалізованих баз даних патентної та науково-технічної інформації для винахідників, малих та середніх підприємств, представників промислового сектору, дослідників у технологічних центрах та навчальних закладах, професіоналів у сфері інтелектуальної власності (*розпорядження Кабінету Міністрів України від 17.01.2018 №20-р “Про започаткування роботи із створення в Україні Центру підтримки технологій та інновацій”*);

створено державну установу “Офіс із залучення та підтримки інвестицій”, діяльності якої спрямована на забезпечення взаємодії інвесторів з державними органами та органами місцевого самоврядування, відповідними суб'єктами господарювання під час підготовки та реалізації ними інвестиційних проектів із залученням інвестицій (*розпорядження Кабінету Міністрів України від 21.03.2018 №174-р “Про утворення державної установи “Офіс із залучення та підтримки інвестицій”*);

створено державну установу “Офіс з просування експорту України”, діяльність якої спрямована на забезпечення підтримки експорту за такими напрямками: інформування експортерів, послуги для експортерів, освітні програми для експортерів, пропозиції щодо бізнес-можливостей, створення та функціонування експортного веб-порталу, розроблення і просування українського бренда експортних товарів і послуг (*розпорядження Кабінету Міністрів України від 28.03.2018 №199-р “Про утворення державної установи “Офіс з просування експорту України”*);

БОРОТЬБА З ТІНЬОВОЮ ЕКОНОМІЧНОЮ ДІЯЛЬНІСТЮ

БОРОТЬБА З ТІНЬОВОЮ ЕКОНОМІЧНОЮ ДІЯЛЬНІСТЮ

З метою посилення боротьби з тіньовою економічною діяльністю, корупційними проявами у січні-березні 2018 року органами виконавчої влади здійснювалися наступні заходи.

Упродовж I кварталу 2018 року **органами Держаудитслужби²** проведено загалом 439 заходів державного фінансового контролю (у тому числі 338 планових та 101 позаплановий ревізій та перевірок), з яких 438 ревізій певного комплексу або окремих питань фінансово-господарської діяльності та перевірок державних закупівель. Порушення фінансово-господарської дисципліни виявлено на 402 підприємствах, в установах та організаціях.

Загалом протягом січня-березня 2018 року на 390 підприємствах, в установах і організаціях усіх форм власності виявлено порушення, які призвели до втрат фінансових і матеріальних ресурсів, на загальну суму 561,5 млн. грн., з них при використанні державних ресурсів – на суму 420,2 млн. грн., комунальних ресурсів – на суму майже 140,6 млн. гривень.

У ході реалізації заходів державного фінансового контролю, спрямованих на здійснення державного контролю відповідно до вимог, визначених законами України, нормативно-правовими актами Президента та Уряду, встановлено фінансових порушень при використанні бюджетних ресурсів, що призвели до втрат, загалом на суму понад 401,3 млн. грн., з яких понад 278,6 млн. грн. (69,4%) – кошти державного бюджету.

За результатами проведених ревізій в бюджетних установах та організаціях виявлено порушень, що призвели до втрат фінансових та матеріальних ресурсів, на суму понад 231,6 млн. грн., у тому числі обсяг порушень з коштами державного бюджету становив більше 138,6 млн. грн., з коштами місцевих бюджетів – майже 88,2 млн. гривень.

Незаконне, нецільове витрачання коштів і матеріальних цінностей, а також їх недостачі встановлено на 378 об'єктах контролю на загальну суму майже 384,1 млн. грн. (або 68,4% від загальної суми виявлених порушень, що призвели до втрат).

У бюджетних установах і організаціях виявлено незаконне і нецільове витрачання коштів і матеріальних цінностей та їх недостачі на суму близько 227,2 млн. грн., або 59,1% від загальної суми виявлених таких порушень.

Внаслідок реалізації товарів, робіт і послуг за заниженими цінами, безоплатного надання в оренду майна тощо бюджетами усіх рівнів, бюджетними установами та організаціями, а також підприємствами втрачена можливість отримати належні доходи в сумі понад 177,4 млн. грн. (31,6% від загального обсягу установлених втрат).

² Джерело: офіційний сайт Державної аудиторської служби України. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.dkrs.gov.ua/kru/uk/publish/article/139479.jsessionid=717954AA1BEC38BEEEFAD2152412BDD2.app2>

Проведеними заходами державного фінансового контролю встановлено недоотримання фінансових ресурсів підприємствами, установами та організаціями державної форми власності – понад 145,5 млн. грн., комунальної форми власності – 31,5 млн. грн. При цьому, в бюджетних установах та організаціях встановлено таких фактів на суму понад 4,4 млн. гривень.

Найбільш масштабними та розповсюдженими фінансовими порушеннями, які призвели до втрат ресурсів, є:

- ненарахування і неперерахування (неповне перерахування) надходжень до загального та спеціального (крім спецфонду бюджетних установ) фондів бюджету – понад 131,1 млн. гривень;

- списання коштів на видатки/витрати без отримання товарів, робіт чи послуг або в обсягах, вищих від їх фактичної вартості – майже 120,2 млн. гривень;

- незаконні витрати внаслідок оплати завищеної вартості виконаних робіт та/або наданих послуг, а також зайві виплати внаслідок завищення кількості чи вартості придбаних товарів – майже 77,5 млн. гривень;

- незаконні виплати фізичним особам (компенсацій, допомоги, пільг та субсидій, пенсій, стипендій), в тому числі, які не мали права на їх отримання або у завищених розмірах – 52,0 млн. гривень;

- недостачі коштів та матеріальних цінностей – понад 32,6 млн. гривень;

- проведення незаконних (зайвих) виплат по заробітній платі – понад 23,5 млн. гривень;

- покриття за рахунок загального фонду кошторису витрат спеціального фонду (без відновлення касових видатків загального фонду) – понад 19,8 млн. гривень;

- втрата доходів через списання дебіторської заборгованості – 15,9 млн. гривень;

- реалізація суб'єктами господарювання товарів, робіт чи послуг безоплатно або за заниженими цінами – майже 15,2 млн. гривень;

- безпідставне покриття витрат фізичних або юридичних осіб при відсутності в обліку дебіторської заборгованості – близько 14,4 млн грн;

- сплата внесків до державних цільових фондів по незаконних сумах по оплаті праці або за завищеною ставкою збору – майже 12,1 млн. гривень;

- нецільові витрати – майже 7,7 млн. гривень;

- використання державних цільових коштів всупереч їх цільовому призначенню – 5,3 млн. гривень;

- понаднормове списання по обліку матеріальних цінностей, що відсутні в наявності – майже 4,0 млн. гривень;

- зайве виділення (отримання) коштів юридичним особам, одержувачам внаслідок завищення відповідних розрахунків або які не мали права на їх отримання чи при відсутності потреби – понад 3,9 млн. гривень;

- невідображення в обліку та неотримання дебіторської заборгованості за послуги, які надаються на платній основі – понад 3,3 млн. гривень;

- здійснення за рахунок бюджету одного рівня видатків, які відповідно до бюджетного законодавства мають здійснюватися з бюджету іншого рівня – 2,2 млн. гривень;

- реалізація за заниженою вартістю або безоплатно послуг (крім адміністративних), які надаються на платній основі – понад 1,8 млн. гривень;

- ліквідація (знищення, розбирання) майна, проведена всупереч законодавству – 1,8 млн. гривень;

- недоотримання суб'єктами господарювання належних надходжень за майно, надане у користування, оренду – 1,2 млн. гривень.

Органами Держаудитслужби вжито заходів, завдяки яким у січні-березні 2018 року забезпечено відшкодування і поновлення незаконних, нецільових витрат та недостач на суму понад 268,8 млн. грн. (з яких майже 127,6 млн. грн. – за порушеннями, виявленими у попередніх періодах), в тому числі бюджетних коштів – понад 211,1 млн. гривень.

За результатами аналізу закупівель (без виходу на об'єкт контролю шляхом запиту документів) органами Держаудитслужби протягом звітного періоду попереджено порушень у сфері закупівель на загальну суму майже 4,6 млрд. грн., з них відмінено конкурсні торги на загальну суму 4,2 млрд. грн. та розірвано укладених договорів на 321,2 млн. гривень.

У рамках проведення аудиту окремих господарських операцій у суб'єктів господарювання державного сектору економіки в результаті належного реагування об'єктів контролю на застереження державних аудиторів протягом січня-березня 2018 року упереджено незаконне та неефективне витрачання державних ресурсів на загальну суму 29,0 млн. гривень.

За результатами проведених заходів контролю загалом органами Держаудитслужби подано 218 пропозицій щодо застосування фінансових санкцій до порушників фінансово-бюджетної дисципліни, з яких застосовано 189, а саме: у 17 випадках призупинено бюджетні асигнування, у 161 – зупинено операції з бюджетними коштами та 11 об'єктам контролю – розпорядникам бюджетних коштів зменшено бюджетні призначення/асигнування на загальну суму 2,0 млн. гривень.

З метою вжиття відповідних заходів до порушників фінансової дисципліни органами Держаудитслужби до правоохоронних органів у звітному періоді передано 279 матеріалів ревізій та перевірок. Правоохоронними органами у січні-березні 2018 року за матеріалами проведених контрольних заходів розпочато 104 досудових розслідування та 93 досудових розслідування за результатами участі у перевірках правоохоронних органів.

З початку 2018 року долучено до кримінальних проваджень 134 матеріали заходів контролю органів Держаудитслужби, а також внесено 1 акт реагування СБУ та складено 1 протокол про вчинення корупційного діяння.

За 3 місяці 2018 року до Держфінмоніторингу направлено 21 інформацію про запобігання та протидію легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом, на суму майже 263,9 млн. гривень. Вживаючи заходи, спрямовані на посилення персональної відповідальності порушників фінансової дисципліни, до адміністративної відповідальності притягнуто 976 посадових осіб. Загальна сума накладених адміністративних стягнень склала 275,3 тис. гривень. До дисциплінарної відповідальності притягнуто 186 посадових осіб, з яких 23 – звільнено із займаних посад, до матеріальної – 75 осіб.

Проведеними заходами державного фінансового контролю встановлено недоотримання фінансових ресурсів підприємствами, установами та організаціями державної форми власності – понад 145,5 млн. грн., комунальної форми власності – 31,5 млн. грн. При цьому, в бюджетних установах та організаціях встановлено таких фактів на суму понад 4,4 млн. гривень.

У I кварталі 2018 року **Державною фіскальною службою України**³ та її територіальними органами проведено активну роботу щодо виявлення суб'єктів мінімізації податкових зобов'язань. За січень-березень 2018 року підрозділами податкового та митного аудиту ДФС проведено майже 4,3 тис. перевірок суб'єктів господарювання (у тому числі 975 планових та понад 3,3 тис. позапланових перевірок), за результатами яких сума донарахованих грошових зобов'язань, що підлягає погашенню, становить майже 3,6 млрд. гривень.

Органами досудового розслідування ДФС упродовж звітного періоду розпочато 1101 проваджень, у яких закінчено досудове розслідування та направлено до суду з обвинувальним актом 289 кримінальних проваджень стосовно 337 осіб. Забезпечено відшкодування збитків за закінченими кримінальними провадженнями на суму майже 147,2 млн. гривень.

За фактами вчинення посадовими особами органів фіскальної служби корупційних та інших злочинів у сфері службової діяльності, правоохоронними органами розпочато 110 кримінальних проваджень. У ході розслідування кримінальних проваджень, розпочатих за матеріалами підрозділів головного управління внутрішньої безпеки, працівникам ДФС оголошено 29 повідомлень про підозру у вчиненні злочинів. До суду направлено 11 обвинувальних актів та 7 осіб судом вже визнано винними у скоєнні злочинів.

За січень-березень 2018 року за матеріалами підрозділів внутрішньої безпеки складено та направлено до суду 45 адміністративних протоколи про скоєння правопорушень, пов'язаних з корупцією, за якими 5 осіб визнано винними у вчиненні адміністративного правопорушення.

З метою запобігання корупційним та іншим правопорушенням у сфері службової діяльності 149 працівникам органів доходів і зборів винесено офіційні застереження про недопущення протиправної поведінки, до дисциплінарної відповідальності притягнуто 82 працівника.

³ Джерело: офіційний сайт Державної фіскальної служби України. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://sfs.gov.ua/diyalnist/-pokazniki-roboti/kontrolno-perevirochna-robota/>
<http://sfs.gov.ua/diyalnist/-pokazniki-roboti/dosudove-slidstvo/>
<http://sfs.gov.ua/diyalnist/-zapobigannya-proyavam-koruptsi/insha-informatsiya-pro>